

підписами присутніх при цьому осіб. Копія протоколу має надаватися підозрюваному та іншим зацікавленим особам. Розглядаючи процесуальний порядок провадження за підставою, що досліджується, вважаємо за необхідне звернути увагу на існуючі певні прогалини у чинному законодавстві. Так, в його положеннях не деталізується, яким чином та в який момент провадження має відбуватися роз'яснення підстави для звільнення від кримінальної відповідальності та право заперечувати проти закриття провадження. У зв'язку з чим положення ч. 2 ст. 286 КПК України потребують уточнень.

Вирішення вищевказаних проблемних питань сприятиме значному удосконаленню процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.

УДК 343. 132 (477)

Артем Євгенович ГОЛУБОВ,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент
кафедри права Національного аерокосмічного університету імені
М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
ORCID: 0000-0001-8608-4206

ВРАХУВАННЯ ДУМКИ ДИТИНИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК МІЖНАРОДНИЙ СТАНДАРТ ПРАВОСУДДЯ, ДРУЖНЬОГО ДО ДИТИНИ

Відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. Одним із таких міжнародних актів, який було ратифіковано Україною у 1991 році, стала Конвенція про права дитини (далі - Конвенція). З часу її ратифікації у нашої держави виник обов'язок по виконанню його положень. Це передбачає, що положення цієї Конвенції не тільки є нормами права України. Вони також мають віднайти свою імплементацію у національному законодавстві і бути втілені у правозастосовній сфері, у тому числі і у кримінальному судочинстві. Щодо ролі Конвенції у правовому регулюванні прав дитини, то вона має значення засобу нормативної фіксації прав цієї специфічної категорії осіб та особливого інструменту їх захисту. Це забезпечується за рахунок того,

що Конвенція передбачає наділення дитини низкою суб'єктивних прав, а також запроваджує поряд із цим механізми їх гарантування. При цьому, дитина визнається такою, що має право на особливе піклування і допомогу. Особливо актуальним стає такий підхід, передбачений Конвенцією, є під час кримінального провадження, учасником якого виступає дитина. З метою усунення негативних чинників його впливу на дитину Конвенція орієнтує правозасосувача (слідчого, прокурора, адвоката, суддю, соціальних працівників, спеціалістів тощо) на особливе відношення до дитини. Це насамперед проявляється у тому, що до неї застосовуються такі форми і методи поводження, які, як вказує ст. 40 Конвенції, сприяють розвиткові у неї почуття гідності і значущості, зміцнюючи в ній повагу до прав людини й основних свобод інших. І тому в країнах Європейського Союзу набуває свого поширення концепція правосуддя, дружнього до дитини. У поєднанні із проголошеними у Конвенції правами, ця концепція правосуддя щодо дітей забезпечує належне врахування прав дитини як особливих, але самостійних суб'єктів правовідносин у цій сфері. Зокрема, нормативним її втіленням є Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей. Одним із прав дитини, яке забезпечує можливість її активної участі у правовідносинах саме як їх суб'єкта, у тому числі у сфері правосуддя, згідно із ст. 12 Конвенції є право будь-якої дитини, здатної сформулювати власні погляди, вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що її торкаються. Поза усякого сумніву, передбачене у цій статті Конвенції суб'єктивне право стосується і випадків участі дитини у кримінальному провадженні. З приводу характеристики цього права саме як права на участь дитини в будь-якому судовому розгляді, то відповідно до п. А «Принцип участі» Керівних принципів Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього дитині, вказується, що: «Необхідно дотримуватись прав всіх дітей ... бути вислуханим у судовому процесі, у якому дитина бере участь або який матиме вплив на дитину. Дитину необхідно розглядати і ставитися до неї як до особи, що має права у повному обсязі і забезпечити можливість реалізації всіх її прав у такий спосіб, що враховує здатність дитини мати власні погляди ...». Схоже тлумачення права дитини, передбаченого у ст. 12 Конвенції, наведено у Зауваженнях загального порядку Комітету з прав дитини № 12 (2009) «Право дитини бути заслуханою»: «...право всіх дітей бути заслуханими і сприйнятими з усією серйозністю є одним з основоположних принципів Конвенції дана стаття не тільки сама по

собі встановлює конкретне право, а їй повинна враховуватися при тлумаченні або здійсненні всіх інших прав. ... В останні роки склалася широко поширена практика, яка в цілому концептуально визначалася як «участь», хоча сам цей термін відсутній в тексті статті 12». Таким чином, щодо значення для дитини її права вільно висловлювати погляди з усіх питань, що її торкаються, відмітимо, що воно не зводиться тільки до можливості дитини вчиняти певні дії як учасника кримінального провадження, а саме - висловлювати такі погляди. Важливість та значущість цього права також полягає у тому, що завдяки йому та його належній реалізації дитина стає повноправним учасником кримінального провадження. Тобто завдяки наділенню дитини цим правом, роз'ясненню способу його реалізації, сприянню їй у його здійсненні, врахуванню висловлених дитиною поглядів створюються передумови для доступу дитини до засобів захисту її прав, зокрема доступу до правосуддя. Більш того, виходячи із змісту Рішення Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012, особиста участь дитини як повноцінного учасника кримінального провадження, створює передумови для повного, всебічного, об'єктивного та неупередженого розгляду справи, що торкається дитини, де така її участь як сторони, як суб'єкта у розгляді справи в судах усіх юрисдикцій, спеціалізацій та інстанцій повинна забезпечуватися відповідним процесуальним законом. У досліджуваному випадку це - КПК України. Також слід вказати, що право дитини вільно висловлювати погляди з усіх питань, що торкаються її, слід розглядати і як самостійний засіб захисту її прав і свобод від порушень та протиправних посягань взагалі. Також воно є засобом захисту від підозри (обвинувачення) у вчиненні кримінального правопорушення (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Наведене вказує на вкрай важливе значення права дитини вільно висловлювати погляди з усіх питань, що її торкаються, та підкреслює його роль як власне для дитини, так і для захисту прав дітей в Україні взагалі. Щодо, як було вказано вище, механізму гарантування реалізації вказаного права, то до його елементів віднесемо такі положення Конвенції: приділення першочергової уваги якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (ч. 2 ст. 3 Конвенції), у тому числі слідчим, прокурором, суддею; обов'язкове приділення належної уваги поглядам дитини згідно з її віком і зрілістю (ч. 1 ст. 12 Конвенції), тобто заборона ігнорування висловленої дитиною думки, що має віднайти своє відображення у відповідних процесуальних

актах (протоколах, процесуальних рішеннях); надання дитині можливості бути заслуханою в ході будь-якого судового розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства (ч. 2 ст. 12 Конвенції), тобто обов'язок посадових осіб (слідчого, прокурора, судді) не перешкоджати висловлюванню дитиною її думки, обов'язок надати можливість висловитися; інші гарантії, які містить Конвенція, або які прямо нею не передбачені, але відповідають меті приділенню першочергової уваги якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (наприклад ст. 40 Конвенції). Однак, як засвідчує аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України, вказане положення ст. 12 Конвенції не в повній мірі віднайшло у ньому своє відображення, а відповідні механізми його реалізації часом просто відсутні. Вважати допит засобом забезпечення висловлення дитиною поглядів з усіх питань, що її торкаються, навряд чи можна. Спеціальної норми, яка б відповідала за змістом ст. 12 Конвенції КПК не містить. Наприклад, найбільш повно це право дитини закріплене у ст. 171 «Врахування думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя» Сімейного кодексу України. Але цей акт стосується лише питань змісту особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, і не регулює питання врахування думки дитини в судових процесах (кримінальному, цивільному, адміністративному). Не є цей акт і джерелом кримінального процесуального права. Тобто досліджуване право дитини не отримує, як вказано в ч. 2 ст. 12 Конвенції, закріплення у «процесуальних нормах національного законодавства». На цей недолік національного законодавства в сфері прав дитини свого часу вказано Комітетом ООН з прав дитини у Заключних зауваженнях щодо України за результатами розгляду зведених 3-ої і 4-ої періодичних доповідей України (CRC / C / UKR / 3-4) (17 січня - 4 лютого 2011 року). Його існування підтверджено і у Альтернативному звіті про дотримання Україною положень Конвенції ООН про права дитини за період з 2011 по 2018 роки. Особливо це стосується врахування думки дитини в кримінальному процесі. Виходячи із наведеного, враховуючи необхідність гарантування вказаного права кожній дитини-учаснику кримінального провадження, потребують опрацювання та вжиття низка правових та організаційних заходів. Зокрема, правові заходи мають бути пов'язані із включенням до КПК України нормативних положень, які б безпосередньо передбачали наділення

дитини-учасника кримінального провадження правом бути безпосередньо заслуханою (вільно висловлювати погляди) слідчим, прокурором, суддею з усіх питань, що її торкаються. А також норми, які б враховували зміст елементів механізму гарантування та забезпечення реалізації вказаного права. Стосовно організаційних заходів, то вони пов'язані із: моніторингом стану врахування уповноваженими особами в кримінальному процесі думки дитини; аналізом національного законодавства, а також наявних досліджень та напрацювань у цій сфері; опрацювання та поширення методичних рекомендації щодо врахування думки дитини та найкращого врахування інтересів дитини слідчими, прокурорами, суддями, відповідне їх навчання тощо. А до цього часу реалізація права дитини, передбаченого у ст. 12 Конвенції, цілком можлива завдяки застосуванню ч. 4 ст. 9 КПК України, яка передбачає, що у разі якщо норми КПК України суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України. Про що не слід забувати адвокатам, а також мати на увазі слідчими, прокурорами, суддями.

На думку автора, такі кроки можна розглядати як реалізацію того особливого піклування і допомоги, на які мають право розраховувати діти. Це безумовно сприятиме підвищенню ступеня гарантованості прав дитини в Україні, а також реалізації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у національному кримінальному провадженні.

УДК 343. 132 (477)

Тетяна Василівна ДАРВАЙ,

слухач магістратури Харківського університету внутрішніх справ

СУЧАСНИЙ СТАН КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність. Історія розвитку нашої держави і суспільства переконливо свідчить про те, що злочинність зростає тоді, коли держава знаходиться в кризовій ситуації. В даний час Україна проходить через низку реформаційний потрясінь, війну в Донецькій і Луганській областях та, відповідно, відчуває на собі комплекс негативних наслідків, серед яких не останнє місце посідає і зростання злочинності, яке загрожує безпеці